

HRVATSKA FILOZOFIJA OD 12. DO 19. STOLJEĆA
Izbor iz djela na latinskome
2. svezak

IZDAVAČ
Institut za filozofiju
Ulica grada Vukovara 54
Zagreb
www.ifzg.hr

PREVODITELJI
Luka Boršić, Tomislav Čepulić, Mihaela Girardi-Karšulin, Veljko Gortan,
Marija Hosu, Serafin Hrkać, Neven Jovanović, Antun Slavko Kalenić,
Ivan Kapec, Tomislav Ladan, Ivan Macan, Daniel Nečas Hraste,
Šimun Selak, Zdravko Šundrica, Franjo Zenko

UREDNIŠTVO
Luka Boršić, Bruno Ćurko, Stipe Kutleša, Ivica Martinović, Josip Talanga

AUTOR BIOBIBLIOGRAFIJA
Ljerka Schiffler

REDAKTURA LATINSKIH TEKSTOVA
Luka Boršić

GRAFIČKA PRIPREMA I DESIGN
Marin Martinić Jerčić

TISAK
Tiskara Zelina d.d.

ISBN 978-953-7137-26-7 (cjelina)
ISBN 978-953-7137-37-3 (1. svezak)
ISBN 978-953-7137-38-0 (2. svezak)
ISBN 978-953-7137-39-7 (3. svezak)

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 000910592

Knjiga je tiskana uz financijsku potporu Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske i Ministarstva kulture Republike Hrvatske

HRVATSKA FILOZOFIJA
OD 12. DO 19. STOLJEĆA

Izbor iz djela na latinskome

2. svezak

UREDILI

Erna Banić-Pajnić
Mihaela Girardi-Karšulin
Filip Grgić
Ivana Skuhala Karasman

 Institut za
filozofiju
Zagreb, 2015.

PREGLED SADRŽAJA

UVOD	VII
BILJEŠKA O LATINSKIM TEKSTOVIMA	XI
FRANE PETRIĆ	I
<i>Peripatetičke rasprave</i> : III. svezak	9
IV. svezak	41
<i>Nova sveopća filozofija</i> : <i>Panaugia</i>	87
<i>Panarchia</i>	101
<i>Pampsychia</i>	113
<i>Pancosmia</i>	123
ANTUN MEDO	171
<i>Razlaganje uz dvanaestu knjigu Aristotelove Metafizike</i>	175
<i>Razlaganje uza sedmu knjigu Aristotelove Metafizike</i>	193
<i>Neki prijekori Porfirijevim Predikabilijama</i>	203
ANDRIJA DUDIĆ	211
<i>Raspravica o značenju kometa</i>	217
PAVAO SKALIĆ	237
<i>Epistemon</i>	243
NIKOLA VITOV GUČETIĆ	281
<i>Komentari na govor Averoesa O supstanciji neba</i>	287
<i>Komentar Autorovih Postavki o uzrocima</i>	315
<i>Pitanje o besmrtnosti mogućeg razuma protiv Aleksandra iz Afrodizijade</i>	331

FAUST VRANČIĆ	343
<i>Nova logika</i>	347
JURAJ DUBROVČANIN	393
<i>Peripatetičke rasprave</i>	399
<i>Matematička pisma ili o divinaciji</i>	421
MARKO ANTUN DE DOMINIS	439
<i>O zrakama vida i svjetla u lećama i dugi</i>	443
MATIJA FRKIĆ	469
<i>Peripatetička istraživanja</i>	473
<i>Obrana Peripatetičkih istraživanja</i>	489
STJEPAN GRADIĆ	497
<i>Rasprava o vjerojatnom mišljenju</i>	503
KAZALO IMENA	529

Uvod

Ova knjiga rezultat je aktivnosti započetih na Institutu za filozofiju u Zagrebu početkom sedamdesetih godina prošlog stoljeća. Rad na njoj potaknuo je ondašnji ravnatelj Instituta Vladimir Filipović – koji je najzaslužniji za pokretanje sustavnog istraživanja povijesti hrvatske filozofije i koji je u tu svrhu osnovao časopis *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine* – zajedno s akademikom Veljkom Gortanom, profesorom klasične filologije na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu i autorom, između ostaloga, djela *Hrvatski latinisti I i II*, enciklopedistom Krunom Krstićem, koji je izradio prvi program istraživanja povijesti hrvatske filozofije, te Šimom Jurićem, knjižničarom Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu i voditeljem zbirke starih i rijetkih knjiga i rukopisa. Rad na knjizi (čiji je izvorni radni naslov glasio *Antologija hrvatskih filozofa latinista*) započet je Filipovićevim i Gortanovim izborom autorā i djela, a zatim je nekolicina klasičnih filologa (Tomislav Ladan, Antun Slavko Kalenić, Serafin Hrkać i drugi) prionula prevođenju odabranih dijelova. Prvobitni popis sadržavao je znatno manji broj autora nego što ih ovdje objavljujemo. No, budući da se tijekom sljedećih desetljeća na Institutu za filozofiju intenziviralo kontinuirano i sustavno istraživanje povijesti hrvatske filozofije, a o rezultatima tih istraživanja objavljeno je mnoštvo radova, popis autora postupno je proširivan, tako da ih sada ima trideset. Time, međutim, ova knjiga nije izgubila svoju prvotnu namjenu. Naime, objavljivanje radova o pojedinim filozofima i objavljivanje njihovih djela ne može zamijeniti ono što ovakva zbirka tekstova pruža široj čitalačkoj publici. Ova antologija na jednom mjestu donosi i pokazuje sve bogatstvo i širinu hrvatske filozofske baštine. Ona je rezultat dugogodišnjeg znanstvenog i istraživačkog rada djelatnika Instituta i njihovih suradnika, a nadamo se da će kao zbirka tekstova koja pruža temeljnu informaciju o djelima hrvatskih filozofa biti zanimljiva i široj čitalačkoj publici.

Također treba napomenuti kako u trenutku kad se počelo raditi na ovoj knjizi u Hrvatskoj nije postojao prijevod ni jednog čitavog djela iz starije hrvatske filozofije napisanog na latinskome. U međuvremenu su na hrvatski jezik

prevedena glavna djela, između ostalih, Hermana Dalmatina, Frane Petrića, Ruđera Boškovića, Matije Vlačića Ilirika, Antuna Marka de Dominisa itd.

Ovdje se nećemo upuštati u raspravu o pitanjima koja prate istraživanje hrvatske filozofske prošlosti od samih njegovih početaka, poput pitanja o smislenosti i sadržaju samog pojma nacionalne filozofije ili o kriterijima uvrštavanja pojedinog filozofa u određeni etnički i kulturni korpus. Ovaj je izbor napravljen na temelju prosudbi do kojih se došlo tijekom dugogodišnjeg bavljenja hrvatskom filozofskom prošlošću u sklopu Instituta za filozofiju, a spomenuta pitanja i dalje ostaju otvorenim predmetom istraživanja. Kod izbora autora i djela vodili smo se kriterijima kvalitete i reprezentativnosti teksta za određenog autora ili razdoblje, a ponajprije filozofskom važnošću i/ili utjecajnošću tih autora i njihovih tekstova. Upravo su stoga neki filozofi – poput Hermana Dalmatina, Matije Vlačića Ilirika, Frane Petrića ili Ruđera Boškovića – zastupljeni većom količinom teksta. Kod tih autora donosimo djela iz različitih razdoblja njihova života kako bi se mogao pratiti razvoj njihove filozofske misli i kako bi se pokazalo bogatstvo njihova opusa. Pritom neka ne zbunjuje to što se neki odabrani tekstovi po današnjim kriterijima ne bi svrstavali među filozofske tekstove. Valja znati da je u razdoblju srednjeg vijeka i renesanse filozofija u sebi ujedinjavala mnoge discipline, poput npr. fizike (tzv. “prirodna filozofija” ili “filozofija prirode”), astronomije/astrologije itd., koje danas ne čine njezin sastavni dio. Tako se među izabranim tekstovima mogu pronaći rasprave o temama koje su danas sastavni dio fizike, kemije ili biologije, ali i teologije ili poetike.

Autori i njihova djela, ako ih ima više, poredani su kronološki. Uza svakog filozofa donosimo biobibliografske podatke i izbor iz literature. Dobar dio prijevoda preuzet je iz već objavljenih prijevoda i ovdje se zahvaljujemo prevoditeljima i izdavačima što su nam ustupili prava na objavljivanje. Na ovoj je knjizi, kako je već napomenuto, radilo više prevoditelja, tako da postoje stilske i terminološke neujednačenosti, u koje nismo smatrali potrebnim intervenirati, imajući u vidu karakter i nakanu djela, a uzimajući u obzir i činjenicu da neki od prevoditelja spadaju među najistaknutije hrvatske klasične filologe dvadesetog stoljeća. S obzirom na to da knjiga obuhvaća tekstove nastale u razdoblju od devet stoljeća, razlike u jeziku i stilu zamjetne su, a to je, naravno, prezentno i u prijevodima.

Zbog karaktera ove antologije odabrani tekstovi nisu popraćeni komentarima, ali se unutar tekstova, gdje je to bilo moguće utvrditi, u kutastim (<, >) zagradama navode izvori citata, kao i najnužnija objašnjenja. Transkripcija izvornika rađena je u okviru redovitih aktivnosti Instituta za filozofiju. Na

kraju svakog latinskog teksta nalazi se podatak o izdanju kojim smo se koristili. Izostavljeni dijelovi tekstova označeni su točkicama unutar uglatih ([,]) zagrada. Latinski izvornici ujednačeni su prema načelima koje kratko opisuje njihov redaktor Luka Boršić.

Ova je knjiga rezultat rada mnoštva ljudi, ne samo urednikā, šireg uredništva i prevoditeljā. Ovom se prigodom zahvaljujemo Ljerki Schiffler, koja je od samih početaka bila uključena u rad na njoj i koja je napisala najveći broj biobibliografskih jedinica, kao i Franji Zenku, koji je također svojim radom od samih početaka pridonio nastajanju ove knjige.

Erna Banić-Pajnić
Mihaela Girardi-Karšulin
Filip Grgić
Ivana Skuhala Karasman

Bilješka o latinskim tekstovima

Latinski su tekstovi preuzeti iz izvora navedenih na kraju svakog poglavlja s nekim naknadnim, pretežno pravopisnim, zahvatima. Uređivanju latinskih tekstova pristupio sam na kompromisan način. Pravopis je osuvremenjen prema običajima pisanja klasičnog latinskog jezika na mjestima gdje pravopisne razlike specifične za srednjovjekovne, renesansne i novovjekovne pravopise ne mijenjaju značenje, već se radi o pukim grafemskim razlikovanjima. Tako npr. razlikujemo *u* i *v*, *t* i *c*, sva *j* mijenjaju se u *i*, vraćamo dvoglase *ae* i *oe* gdje se u izvornicima nalazi *e caudata*, *o caudata* ili pak jednostavno *e* itd. Nadalje, velika početna slova u riječima zamijenjena su malim tamo gdje za to nema sadržajnog opravdanja prema današnjim pravopisnim običajima: budući da je u suvremenim tekstovima veliko početno slovo rezervirano za osobito isticanje i naglašavanje, to je promijenjeno tamo gdje takvo isticanje nije opravdano sadržajem u latinskom tekstu (u iznimnim slučajevima poneke su riječi i izrazi naglašeni kurziviranjem). Interpunkcije predstavljaju poseban problem, budući da u modernim i suvremenim izdanjima nema, kako se čini, jedinstvenog stila kojim se izdaju latinski tekstovi. U ovom sam se izdanju vodio time da zadržim interpunkcije što je više moguće onako kako stoje u izvorniku, osim u slučajevima kad bi prema našem razumijevanju one trebale drukčije stajati. Najveći zahvati bili su u “razbijanju” i “spajanju” rečenica: u nekim slučajevima, posebice tamo gdje su u latinskom originalu bile dvotočke, rečenica je “razbijena” na dvije (umjesto dvotočke stavljena je točka i sljedeća riječ započinje majuskulom) ako je smisao teksta opravdao takav zahvat. U rijetkim slučajevima odvojene rečenice u latinskom spojene su u jednu. Navodi unutar latinskih tekstova, kao i naslovi navedenih djela, označeni su kurzivom. Budući da se ne radi o kritičkom izdanju teksta, te izmjene nisam posebno označavao. Isto tako nisam posebno označavao ispravke očiglednih pravopisnih grešaka.

Luka Boršić

